

42 år sedan Proviantboden slog igen

Många minns fortfarande den lilla butiken vid västra änden av Stumholmsbron i nedervåningen på kasern Sparre. I den affären gällde inköpskort och de nutida idéerna med rabattkuponger, reklamblad och röda lappar var inte att tänka på.

Jag talar om Marinens proviantbod. Trots att verksamheten endast pågick i 53 år, så var det utan tvekan ett stycke militärhistoria, som gick i graven, när butiken slog igen nyårsafton 1977.

Efter omfattande turer kom verksamheten i gång den 2 juni 1923. Verksamheten började i källaren på nuvarande Sjöofficersmässen och från början fanns det 32 olika varuslag i sortimentet. Köpmännen i Karlskrona protesterade på det grymmaste mot initiativet att låta den köpstarka militära personalen handla i en egen butik till egna priser. I en skrivelse till Kungl Marinförvaltningen påpekades att ”privilegierandet av Flottans personal i Karlskrona helt stod i strid med den likarättsprincip som nu efter alla privilegieförordningars upphävande konsekvent bör tillämpas i vårt land”. De statsfinansiella följderna av denna handel kunde väntas bli allvarliga, samtidigt som effekterna måste bli kännbara, rent av förödande för stadens köpmän. Sådant borde staten inte medverka till eller främja.

Men egentligen var detta med proviantförsäljning inte något nytt för militär personal. Före proviantbodens tillkomst fanns det i Karlskrona liksom vid andra större garnisonsorter möjligheter för den militära personalen att privat köpa in av de produkter som fanns i förråden. Bestämmelserna liksom försäljningsformerna varierade från plats till plats.

Kunderna måste uppvisa ett inköpskort. Ursprungligen föreslogs, att endast personal vid officers- underofficers-, mariningenjör-, marinintendents- och marinläkarkårerna liksom ecklesiastikstaten och poliskåren liksom gifta underofficerskorpraler och korpraler skulle få rätt att ta ut proviant till självkostnadspris.

Proviantbodens inköpskort

Efter hand ändrades reglerna för inköp. Alla anställda i marinen fick möjlighet att handla och även Örlogsvarvets civila personal. De fick dessutom behålla rätten efter bolagsbildningen 1961. Även sedan man gått i pension, behölls inköpsrätten. Koder på inköpskortet skvallrade om familjens storlek m.m. och innebar vissa begränsningar, vad gäller omfattningen av inköpen. Detta system fanns dock inte kvar vid nedläggningen. Rätten för Karlskronavarvets personal fick kollegerna vid det nyetablerade Uddcomb att agera. De krävde jämställdhet med systerföretagets Karlskronavarvets anställda. Båda företagen tillhörde ju dåvarande Statsföretag. Begäran lämnades utan avseende.

1934 flyttade verksamheten till lokalen vid Stumholmsbron och där blev den kvar till nedläggningen. Från början var ett underbefäl ur flottan som med hjälp av värnpliktiga svarade för kommersen. Efter hand kom civil personal in i verksamheten och så småningom var det endast civila i butiken. Verksamheten sorterade under Intendenturförvaltningen först vid Karlskrona station och sedermera Sydkustens marindistrikt, Marinkommando syd och slutligen Sydkustens örlogsbas.

Proviandboden exteriört [SH1] *på Kyrkogatan*

Proviandbodens förste civila föreståndare var E Hj Rosén och han anställdes på 1950-talet. Då var verksamheten som störst och omfattade ett femtontal anställda. Siste föreståndaren var Elsa-Greta Malmgren och hon hade till sin hjälp två heltidsanställda och tre deltidsanställda butiksbiträden.

Proviantboden interiört

Charkuteriprodukterna från Kronocharkuteriet på Stumholmen liksom ankarstockarna från Kronobageriet stod under alla åren högt i kurs hos kunderna. Men även konerver från kronans förråd hade stor åtgång. I princip fanns allt som hörde en modern speceriaffär till. År 1963 infördes snabbköpsprincipen och samtidigt gjorde mejeriprodukterna entré i sortimentet.

Redan 1963 anmälde dåvarande Statskontoret till Kungl Maj:t att rörelserna borde avvecklas eller övergå till annan huvudman (bageri, charkuteri och proviantbod). Men ganska omgående ångrar man förslaget och påpekar, att förändringar inte kan ske utan avsevärda investeringar och att arbetsmarknadsläget i Karlskrona motiverar ett bibehållande. Turbulensen fortsatte sedan under hela 1960- och 1970-talen. Upprepade beslut om nedläggning följdes lika raskt av beslut i motsatt riktning. Det verkar, som om ingen ville hålla i skaftet, fastän alla var medvetna om, att yxan måste gå.

Det blev emellertid linjeorganisationen vid Sydkustens örlogsbas, som själva i en utredning kom att bli bödel för verksamheten. I utredningen föreslogs, att verksamheten skulle läggas ned den 31 december 1978 och som motiv angav bl.a.

- det går ej längre att leverera till hänvisade förband till marknadsmässiga priser om dessa i sig skall inkludera samtliga kostnader beroende på

- minskande kundunderlag
- allt större och rationellt drivna konkurrentföretag
- ökade lönekostnader
- kundernas övergång till bekväma livsmedel

Örlogsbaschefen lät också en konsultfirma utreda förutsättningarna för en fortsatt drift och resultatet var entydigt:

”Utan kraftig subvention har verksamheten inga som helst möjligheter till lönsam drift, varken ur företagsekonomisk eller ur produktionsteknisk synpunkt.”

Nedläggningen kom dock ett år tidigare än planerat. Efter förhandling med personalorganisationerna beslöts att verksamheten skulle läggas ned med utgången av år 1977.

Proviantboden idag

Kvarvarande personal överfördes till nya arbeten vid Sydkustens örlogsbas och Blekinge kustartilleriförsvär.

Olle Melin, text

PS. Det finns många historier om ankarstocken, som nämns ovan, eller kusen, som den också kallades. Bland annat finns den om den gamle matrosen i utlämningsluckan på "Bröbarjet" på Stumholmen, som satt på amiralinnans ankarstock för att den inte skulle kallna utan bibehålla det nybakade brödets ugnsvärme eller påståendet att björkholmsfruarna kunde konstatera att de degtrampande båtsmännen vid ett visst tillfälle var rån Öland, vilket sades ge brödet särskilt pikant smak. DS